

Hoezo, een bedrijfsmatige zorgboerderij?

Een conceptuele verkenning.

Dorea Ketelaars
Plant Research International

Wageningen Universiteit en Researchcentrum

Wetenschapswinkel Wageningen UR
April 2003

Rapport 194a

Colofon

Tekst: Dorea Ketelaars,
Plant Research International, Wageningen UR
Omslag: Andrew Zeegers, Domino Design, Groningen
Druk: Drukkerij Ernsting, Wageningen
Projectcoördinatie: Gerard Straver, Wetenschapswinkel Wageningen UR
Opdrachtgever: Landelijk Steunpunt voor Landbouw & Zorg, Barneveld.
Omslag, Dronten

Prijs: € 6,50
ISBN: 90-6754-701-8
Rapportnummer 194a
April 2003

Hoezo, een bedrijfsmatige zorgboerderij?

Rapportnummer 194a

Secretariaat Omslag
Venkel 25
8252 CH Dronten
Tel: 0321 339575
E-mail: omslag@xs4all.nl

Omslag wil binnen kleinschalige landbouw- en ambachtelijke bedrijven:

- herstellmogelijkheden stimuleren voor mensen die leven van alledag voor een bepaalde tijd niet zelf zelfstandig aankunnen.
- werkplekken ondersteunen voor mensen met een blijvende zorgvraag waar zij als persoon tot hun recht komen. Zij wil dat de samenleving en daarmee dus ook het bedrijfsleven plaats voor hen gaat inruimen en oog krijgt voor hun waardevolle bijdrage.

Landelijk Steunpunt voor Landbouw & Zorg
Churchillstraat 35
3772 KV Barneveld
Tel. 0342-450364
steunpunt@landbouwzorg.nl
www.landbouwzorg.nl en
www.zorgboeren.nl

Het Landelijk Steunpunt is een landelijke, onafhankelijke Stichting die is opgericht om het fenomeen zorgboerderij (in de breedste zin van het woord) te ondersteunen, te versterken en te promoten. De activiteiten van het Steunpunt bestaan onder andere uit informatievoorziening, promotie en pleitbezorging.

Plant Research International
Business Unit Agrosysteemkunde
Droevendaalsesteeg 1
6708 PD Wageningen
E-mail: post@plant.wag-ur.nl
<http://www.plant.wageningen-ur.nl>

De Business Unit Agrosysteemkunde ontwerpt en ontwikkelt maatschappelijke gewenste landbouwsystemen die ecologisch en economisch wenselijk en verantwoord zijn.

Wetenschapswinkel Wageningen UR
Postbus 9101
6700 HB Wageningen
0317-484661
e-mail: wetenschapswinkel@wur.nl
www.wur.nl/wewi
www.wetenschapswinkels.nl

"Maatschappelijke organisaties zoals verenigingen en belangengroepen, die niet over voldoende financiële middelen beschikken, kunnen met onderzoeksvragen terecht bij de Wetenschapswinkel van Wageningen UR. Deze biedt ondersteuning bij de realisatie van onderzoeksprojecten. Aanvragen moeten aansluiten bij de werkgebieden van Wageningen UR: duurzame landbouw, voeding en gezondheid, een leefbare groene ruimte en maatschappelijke veranderingsprocessen."

Medefinanciering:

Deze studie wordt medegefinancierd uit het LNV-programma multifunctionele bedrijfsystemen.

VOORWOORD

Er zijn vele soorten zorgboerderijen die veelal verschillen in de mate waarin ze bedrijfsmatig werken. Dit is dan ook dikwijls onderwerp van discussie. Werk is ten slotte een belangrijk middel om deel uit te maken van de maatschappij. Ook bij mensen met een zorgvraag bestaat er steeds meer belangstelling voor 'gewoon' werk. Het is nu de vraag of een agrarisch productiebedrijf, waar 'echt' gewerkt wordt, beter voor cliënten zou zijn dan een zogenaamde 'hobby- of instellingsboerderij', waar de agrarische activiteiten vooral ten dienste staan van de zorg?

De meningen hierover verschillen, terwijl een goede wetenschappelijke onderbouwing vooralsnog ontbreekt. Dit is jammer. Niet alleen voor mensen die een zorgboerderij willen starten, maar ook voor cliënten en hun familie, die een goede zorgplek zoeken en voor de overheid, die zorgboerderijen wil stimuleren. Ten slotte speelt ook de actualiteit een rol. Het stelsel van zorgfinanciering wordt immers grondig gewijzigd. In het licht van deze 'modernisering van de AWBZ' zal het voor zorgboerderijen gemakkelijker worden om een eigen toelating als zorginstelling te krijgen. Is dit vanuit de cliënt gezien wenselijk? Of gaat met de institutionalisering van de zorgboerderij nu juist een belangrijke meerwaarde verloren?

Aanleiding genoeg om het onderwerp eens goed bij de kop te pakken. In opdracht van Omslag en het Landelijk Steunpunt Landbouw & Zorg zijn de Wetenschapswinkel van Wageningen UR en Plant Research International daarom aan de slag gegaan met een onderzoeksproject. Doel is inzicht te krijgen in de veronderstelde waardevolle aspecten van het bedrijfsmatig karakter van een zorgboerderij. Het onderzoek richt zich in eerste instantie op cliënten met een lichte verstandelijke beperking.

Het voor u liggende rapport betreft een conceptuele verkenning van het begrip 'bedrijfsmatig karakter van een zorgboerderij'. Deze verkenning is de eerste stap in het onderzoek en dient als basis voor een vervolg, waarin ervaringen op een aantal zorgboerderijen onder de loep worden genomen. Het onderzoek wordt in het najaar van 2003 afgerond met een studiedag, waarin de resultaten en de implicaties voor de praktijk worden gepresenteerd.

Katja Moesker, Landelijk Steunpunt Landbouw & Zorg
Hannelore Speelman, Omslag

Dit onderzoeksproject wordt ondersteund door een begeleidingscommissie.

Aan de bijeenkomsten van deze commissie hebben deelgenomen:

Marjolein Elings,
onderzoeker Plant Research International Wageningen UR

Marie-José Enders-Slegers,
Capaciteitsgroep Klinische Psychologie, Faculteit Sociale Wetenschappen,
Universiteit Utrecht

Jan Hassink,
onderzoeker Plant Research International, Wageningen UR

Dorea Ketelaars,
onderzoeker Plant Research International, Wageningen UR

Derk Klein Bramel,
bestuurslid Stichting Omslag, coördinator zorgboerderij De Vijfprong in
Vorden

Katja Moesker,
directeur Landelijk Steunpunt Landbouw & Zorg, Barneveld

Hannelore Speelman,
bestuurslid Stichting Omslag, coördinator zorgboerderij De Noorderhoeve in
Schoorl

Henk Spies, onderzoeker STAB (Stichting voor Advisering en Begeleiding),
Utrecht

Gerard Straver,
projectcoördinator Wetenschapswinkel, Wageningen UR

INHOUDSOPGAVE

Colofon	ii
VOORWOORD	v
1. Inleiding	1
2. De methode concept mapping	3
3. Beschrijving van een bedrijfsmatige zorgboerderij	5
4. Samenvatting en beschouwing	11
BIJLAGEN	15
Bijlage 1: Concept Mapping: Uitleg van de methode	17
Bijlage 2: Concept mapping: deelnemers aan de bijeenkomst	21
Bijlage 3: Concept mapping: Uitspraken per cluster	22
Bijlage 4: Concept mapping: Uitspraken naar belangrijkheid	27

1. INLEIDING

Zorgboerderijen zijn agrarische bedrijven die cliënten uit de zorg- of welzijns-wereld opvangen op de boerderij. De cliënten, ook wel zorgvragers, deelnemers of hulpboeren genoemd, komen er meestal voor dagbesteding of arbeidstraining. Vaak hebben de cliënten ook meer persoonlijke doelen zoals het oefenen van sociale vaardigheden, leren dragen van verantwoordelijkheid en ervaren van ritme en regelmaat.

Eén van de kenmerken van zorgboerderijen, in vergelijking met reguliere vormen van dagbesteding en arbeidstraining, is dat een zorgboerderij een agrarisch bedrijf is. Het is een 'echt' bedrijf waar geen vrijblijvende bezigheidstherapie wordt bedreven maar waar cliënten de functie van hulpboer of werknemer krijgen en ingezet worden in de agrarische productie.

Onder de noemer 'zorgboerderijen' bestaan in de praktijk verschillende varianten. We kunnen ze indelen op een continuüm met aan de ene kant de instituutsboerderijen waar dagelijks vele cliënten aanwezig zijn en waar het fabriceren van agrarische producten geen duidelijke prioriteit heeft. Aan de andere kant staan reguliere agrarische bedrijven waar enkele dagdelen per week één of twee cliënten meewerken op de boerderij en waar al het werk georganiseerd is rondom het leveren van voldoende agrarische producten.

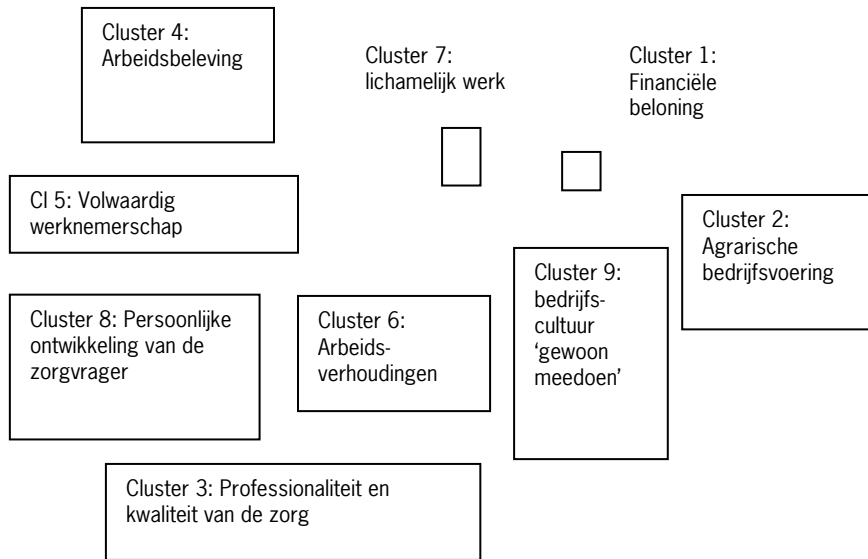
In de wereld van landbouw en zorg wordt er van uit gegaan dat een bedrijfsmatige sfeer op de zorgboerderij van waarde is voor cliënten. Maar is dat ook zo? Wat zijn voor cliënten de voor- en nadelen van een bedrijfsmatige werksfeer op een zorgboerderij? Een andere vraag is of de bedrijfsmatige sfeer op een instellingsboerderij anders ervaren wordt dan op een productieboerderij. Een eerste stap naar beantwoording van deze vragen is het verschaffen van duidelijkheid over wat we nu precies onder 'een bedrijfsmatig karakter van een zorgboerderij' moeten verstaan. Daarover gaat deze notitie. Met een specifieke methode – te weten de methode concept mapping – is een conceptuele verkenning uitgevoerd naar het concept 'bedrijfsmatig karakter van zorgboerderijen'. Daarbij is gebruik gemaakt van de opvattingen en ideeën van een groep van 17 mensen, bestaande uit zorgboeren, cliënten en familieleden, en adviseurs 'landbouw en zorg'.

In hoofdstuk twee beschrijven we de methode concept mapping. In hoofdstuk drie staan de resultaten en komen we tot concrete invulling van het begrip 'bedrijfsmatige zorgboerderij'. Hoofdstuk vier is een samenvattend en beschouwend hoofdstuk.

2. DE METHODE CONCEPT MAPPING

De methode concept mapping is gebruikt om bestaande ideeën over het agrarisch bedrijfsmatige karakter van zorgboerderijen in kaart te brengen. Deze methode is bij uitstek geschikt voor het in kaart brengen van begrippen waarvan de precieze invulling en betekenis nog niet helder is.

Zorgboeren, cliënten en familieleden, en adviseurs 'landbouw en zorg' hebben deelgenomen aan de concept mapping bijeenkomst. Met deze groepssamenstelling menen we het onderwerp 'agrarisch bedrijfsmatig karakter van zorgboerderijen' van verschillende kanten te kunnen belichten. Tijdens een zogenoemde brainstormfase konden zij uitspraken doen over het agrarisch bedrijfsmatig karakter van zorgboerderijen. Die uitspraken zijn vervolgens door dezelfde aanwezigen geordend naar belangrijkheid en inhoud. Een en ander heeft, na verwerking door het computer programma van concept mapping, geresulteerd in een grafische weergave van kenmerken van een agrarisch bedrijfsmatige zorgboerderij.

Afbeelding 1: Concept Map agrarisch bedrijfsmatig karakter van een zorgboerderij

In de afbeelding is het resultaat te zien. De 'eilandjes' in de afbeelding staan voor de diverse kenmerken van een agrarisch bedrijfsmatige zorgboerderij. De kenmerken (clusters) zijn op hun beurt opgebouwd uit de eerder gedane uitspraken. Voor de letterlijke uitspraken kan de lezer terecht in de bijlagen.

De laatste fase van de methode bestaat eruit dat de deelnemers gezamenlijk de concept map bespreken en per cluster bekijken welke uitspraken in dat cluster staan. Op basis van de uitspraken die in een bepaald cluster staan, is voor ieder cluster een titel of label bedacht. In het volgende hoofdstuk bespreken we de afzonderlijke clusters.

Voor een nadere uitleg over de methode concept mapping verwijzen we naar bijlage 1.

3. BESCHRIJVING VAN EEN BEDRIJFSMATIGE ZORGBOERDERIJ

Wanneer is er sprake van een agrarisch bedrijfsmatig karakter op een zorgboerderij? Waar moeten we dan op letten? In dit hoofdstuk geven we eerst een inhoudelijke beschrijving van een bedrijfsmatige boerderij (3.1.). Daarna bekijken we wat de meest belangrijke kenmerken zijn (3.2.).

3.1 Beschrijving in negen kenmerken

Op basis van de resultaten van de concept mapping bijeenkomst komen we tot onderstaande typering van een agrarisch bedrijfsmatige zorgboerderij aan de hand van negen kenmerken.

Agrarische bedrijfsvoering (cluster 2)

Op een zorgboerderij worden agrarische producten gemaakt. Het is een agrarisch bedrijf. De kern-activiteit van een zorgboerderij is het agrarisch produceren. Dat is de core-business. Van daaruit kan zorg verleend worden.

Een zorgboerderij moet er op gericht zijn dat de landbouwkant van het bedrijf blijft bestaan. Het moet aldus een rendabel bedrijf zijn, een financieel gezond bedrijf. Een bedrijf dat agrarische producten levert die te verkopen zijn. Een bedrijf dat er op gericht is om over 5 of 10 jaar ook nog steeds een boerderij te zijn. Dat kan alleen als de boer ook ondernemer is ('boer blijft') en deels onafhankelijk is van de inkomsten uit de zorgkant van het bedrijf.

Bedrijfscultuur van 'gewoon meedoen' (cluster 9)

Een zorgboerderij is een agrarisch bedrijf met een agrarische bedrijfscultuur waar cliënten in meedraaien. Dat betekent dat de agrarische productie een bepalende factor is voor sfeer en ritme: als een onweerslucht dreigt, wordt van iedereen verlangd om de koffie te laten staan en om gezamenlijk het hooi binnen te halen. De boerderij als richtingbepalend voor het werk betekent ook dat werktijden van de deelnemers gekoppeld zijn aan de werktijden van het bedrijf. Dat betekent dat deelnemers ook buiten kantooruren op de boerderij kunnen meewerken, bijvoorbeeld s'ochtends bij het melken maar ook in het weekend.

'Gewoon meedoen' betekent dat deelnemers meedoen met de pauzes en maaltijden zoals die op een boerderij gebruikelijk zijn. Meekijken als een leverancier op het erf verschijnt. Meegaan in het ritme van de boerderij.

Arbeidsverhoudingen (cluster 6)

Op een zorgboerderij met een bedrijfsmatig karakter is sprake van goed werkgeverschap en goed werknemerschap. Dat betekent dat voor beide partijen de rechten en plichten duidelijk zijn. Concreet wil dat bijvoorbeeld zeggen dat een werkgever zorgt voor een duidelijke taakomschrijving en heldere arbeidsvoorwaarden, en dat een werknemer werkzaamheden zo goed mogelijk uitvoert en zich aan werktijden houdt. Het expliciteren van taken hoort daar ook bij: zonder helderheid en overeenstemming over taken is het lastig om goed samen te werken.

Goed werkgeverschap houdt op een zorgboerderij ook in dat een boer kan inschatten welke werkzaamheden passen bij welke deelnemers. En dat hij de bedrijfsvoering aanpast aan het meewerken van de zorgvragers. Dat betekent bijvoorbeeld dat het voeren van de dieren op een manier gebeurt dat zorgvragers het zo goed mogelijk kunnen zien en meemaken. Of dat leveranciers op tijdstippen komen dat cliënten het bezoek kunnen meemaken (of juist niet als dat bezoek teveel onrust of afleiding veroorzaakt).

Zowel werkgever als werknemer moeten zich inspannen om de arbeidsverhoudingen goed te houden. Op een zorgboerderij betekent dat onder andere dat in noodsituaties de zorg wijkt voor de productie en de productie voor de zorg. Ofwel: soms moet een begeleidingsgesprek uitgesteld worden omdat alle handen nodig zijn voor het binnen halen van het hooi, en soms moet het hooien helaas even wachten omdat de boer z'n aandacht moet geven aan een cliënt die in een crisis dreigt te raken.

Professionaliteit en kwaliteit van de zorg (cluster 3)

Op een zorgboerderij moet professionele en kwalitatief goede zorg geboden worden. Dit laat zich zowel vertalen naar de directe begeleiding van cliënten als naar de kunst om de voorkomende werkzaamheden op de boerderij geschikt te maken voor de deelnemers. Wat de begeleiding betreft, er moet bijvoorbeeld continuïteit in de begeleiding zijn en gewerkt worden volgens kwaliteitsregels zoals die ook in de zorg gelden. Wat betreft het geschikt

maken van werkzaamheden; agrarische werkzaamheden dienen op professionele wijze aangeboden te worden aan cliënten. Dat betekent bijvoorbeeld dat een boer kan inschatten welke werkzaamheden hij of zij die dag wel of juist niet aan een bepaalde cliënt moet geven, bijvoorbeeld omdat hij/zij ziet dat een cliënt behoefte heeft aan buitenwerk of juist aan werk in de beschutting van een kas. Op professionele wijze het werk aanbieden betekent ook dat de werkzaamheden dusdanig uitgevoerd kunnen worden dat een cliënt tijdens het werk sociale contacten kan hebben en sociaal gedrag kan oefenen.

Professionaliteit op een zorgboerderij houdt ook in dat een cliënt de kans krijgt om te experimenteren en nieuw gedrag te vertonen, zonder dat daarbij de risico's te groot zijn. Bijvoorbeeld voor het eerst alleen de koeien uit de wei halen, waarbij de boer op de achtergrond in de buurt blijft om bij calamiteiten in te springen. Op een zorgboerderij moet als het ware een soort 'vangnet bij tegenslagen' zijn. Overigens hoeft een zorgboer niet zelf alle verantwoordelijkheid voor een cliënt te dragen maar moet hij verantwoordelijkheden kunnen delen met andere disciplines die bij de cliënt betrokken zijn.

Persoonlijke ontwikkeling van de zorgvrager (cluster 8)

In globale termen is dit een hoofddoel van een zorgboerderij: een cliënt moet zich er kunnen ontwikkelen en z'n capaciteiten ontplooiën. Dat ontwikkelen en ontplooiën betreft vaardigheden en functioneren zoals daar op een boerderij om gevraagd wordt.

Er zijn meerdere concrete aanwijzingen en methodes te noemen over hoe dat dient te gebeuren. Zo dient de boer of begeleider te (kunnen) bepalen waar de cliënt nu staat en waar ie naar toe zou willen en kunnen. Ofwel om potenties van de cliënt te kunnen inschatten. Over die ontwikkelingsdoelen moeten met de cliënt afspraken gemaakt worden die vervolgens vastgelegd worden in een persoonlijk ontwikkelings- of toekomstplan.

Verder dient de nadruk meer te liggen op capaciteiten van de cliënten in plaats van op beperkingen. De slogan 'normaal als het kan, bijzonder als het moet' zou richtinggevend moeten zijn voor de benadering van cliënten. Een cliënt is een werknemer op de boerderij. De boer of begeleider dient de zorgvrager te stimuleren en te ondersteunen in diens rol van werknemer. Op een goede manier rekening houden met beperkingen en mogelijkheden

vertaalt zich in de behoefte aan een gezond spanningsveld tussen het stimuleren van de cliënt en het bieden van veiligheid.

Intentie tot volwaardig werknemerschap (cluster 5)

Op een zorgboerderij moet een cliënt zoveel mogelijk echt mee kunnen doen. Dat betekent dat hij als een volwaardige collega wordt ingezet en aangesproken, uiteraard binnen de grenzen van z'n mogelijkheden. Dit vertaalt zich naar de beroepshouding van de boer: die moet de cliënt kunnen aanspreken als een volwaardige werknemer en kunnen inschatten hoe hij het werk moet aanbieden opdat cliënten er hun capaciteiten in kwijt kunnen.

Niet alleen vanuit de boer, ook vanuit het werk zelf kan een appèl gaan naar de zorgvrager. Omdat vaak zo overduidelijk is dat het werk gedaan moet worden en dat van de zorgvrager een serieuze inzet wordt verwacht. Uiteraard is het de boer die de appèlwaarde van het werk goed moet kunnen inzetten opdat de cliënt die appèlwaarde ook kan ervaren. Door bijvoorbeeld cliënten te leren om zelf te beoordelen of de kroppen sla geoogst moeten worden. En door cliënten te laten weten dat er aan het einde van de ochtend een bestelling klaar moet staan. Op die manier kan er betrokkenheid met het werk ontstaan. De boer kan dat stimuleren. En als de cliënt die betrokkenheid ervaart, zal dat zijn ervaring van volwaardig werknemerschap bevorderen. We spreken hier met opzet over de ervaring van volwaardige collega en over de intentie om als volwaardig werknemer deel te nemen. Dat geeft aan dat een zorgvrager en een boer in de uitvoering van het werk geen volwaardige partners hoeven te zijn.

Arbeidsbeleving (cluster 4)

Op een zorgboerderij moet een cliënt zich boer voelen. Of hulpboer. Of werker op een boerderij. In ieder geval moet hij zich méér voelen dan een willekeurige of vrijblijvende bezoeker. De cliënt moet zich uitgenodigd voelen om z'n kwaliteiten optimaal in te zetten ten behoeve van de agrarische productie. Het is van belang dat cliënten een gevoel van vreugde of trots ervaren om op een boerderij te werken.

Werken op een boerderij wil ook zeggen dat een cliënt deel uit maakt van de totale bedrijfscultuur (samen eten, koffie, pauze houden), verantwoordelijkheidsgevoel voor de boerderij heeft, zich naar vermogen inzet, het gevoel

heeft een serieus aandeel in de productie te hebben, het agrarisch werk wil leren en leert begrijpen hoe een product ontstaat.

Lichamelijk werk (cluster 7)

Op een zorgboerderij verrichten cliënten lichamelijk werk. Zij verkeren in de buitenlucht. Zij voelen de regen, wind of zonneschijn. De zintuigen worden geprikkeld.

Financiële beloning (cluster 1)

Bij 'echt' werk hoort een financiële beloning.

3.2 Prioritering

In de vorige paragraaf is een beschrijving gegeven van het agrarisch bedrijfsmatige karakter van een zorgboerderij. Sommige onderdelen zijn méér van belang dan andere. De deelnemers aan de concept mapping bijeenkomst hebben de uitspraken geordend naar belangrijkheid². De uitspraken die gemiddeld de hoogste prioriteit³ kregen, luiden als volgt:

1. De capaciteiten van de zorgvragers staan voorop (in tegenstelling tot de beperkingen) (4.18) (uitspraak 35)
2. Er zijn mogelijkheden voor het ontwikkelen van de capaciteiten van de hulpboer (opleiding) (4.12) (uitspraak 53)
3. Er wordt nagedacht over de ontwikkeling en het functioneren van de zorgvrager op de boerderij (3.94) (uitspraak 33)
4. Er is sprake van een volwaardig agrarisch product dat te verkopen is (3.88) (uitspraak 3)
5. Zorgvragers krijgen niet alleen verantwoordelijkheid, maar worden er ook op aangesproken (3.82) (uitspraak 13)

¹ Over de onderwerpen 'lichamelijk werk' en 'financiële beloning' zijn tijdens de concept mapping bijeenkomst weinig uitspraken gedaan. Het feit dat dit aparte clusters zijn geworden, geeft aan dat het hier om onderwerpen gaat die inhoudelijk niet gedekt worden door de andere onderwerpen. Ze staan echt voor een eigen onderwerp. Dus hoewel er weinig uitspraken over zijn gedaan, is het wel terecht om ze als afzonderlijke onderwerpen te beschouwen.

² In bijlage 4 staan alle uitspraken geordend naar belangrijkheid.

³ Tussen haakjes staat de gemiddelde score van de prioritering vermeld. Het score-bereik loopt van 1 = minst belangrijk tot 5 = meest belangrijk.

6. Er worden met de zorgvragers afspraken gemaakt in een persoonlijk ontwikkelings- of toekomstplan (3.82) (uitspraak 34)
7. Degene die er werkt voelt zich uitgenodigd om kwaliteiten optimaal in te zetten en te ontwikkelen ten behoeve van de agrarische productie (3.76) (uitspraak 37)
8. De zorgvrager maakt deel uit van de totale bedrijfscultuur (eten, koffie, pauzes) (3.71) (uitspraak 50)

In deze top 8 komt de dubbele doelstelling van de zorgboerderij goed tot uitdrukking. We zien dat het er om gaat dat een zorgboerderij gericht is op de *persoonlijke ontwikkeling* van cliënten en dat dat plaats vindt op een plek *waar gewerkt wordt* aan volwaardige *agrarische producten*. In die zin kunnen we zeggen dat de zorgboerderij twee soorten producten levert: agrarische producten en zorgproducten. Die worden geleverd door cliënten op de boerderij te laten werken. Uit het feit dat beide type producten in de top 8 voorkomen, leiden we af dat ze beiden onontbeerlijk zijn voor een zorgboerderij. Zonder zorgproduct is er geen sprake van een zorgboerderij. Maar zonder agrarisch product is er ook geen sprake van een zorgboerderij.

De vraag rijst of deze prioriterings-uitslag vooral iets zegt over 'wat een goede zorgboerderij is' of over 'wat het belangrijkste is als het gaat om het bedrijfsmatige karakter van een zorgboerderij'. De bijeenkomst was weliswaar specifiek gericht op het bedrijfsmatige karakter van zorgboerderijen maar de deelnemers deden ook uitspraken over wat in het algemeen geldt voor goede zorgboerderijen. In het volgende hoofdstuk komen we hier op terug.

4. SAMENVATTING EN BESCHOUWING

Met behulp van de methode concept mapping is invulling gegeven aan het begrip 'agrarisch bedrijfsmatig karakter van zorgboerderijen'. Dit levert een beschrijving op van eigenschappen van een bedrijfsmatige zorgboerderij en van hetgeen daarbij als het meest belangrijk wordt ervaren. In één zin samengevat gaat het bij een bedrijfsmatige zorgboerderij om een rendabel en duurzaam bedrijf dat agrarische productie levert, waar het ritme en de structuur van het boerenbedrijf richting gevend is voor de invulling van de dag en de werkzaamheden, en waar gestreefd wordt naar het inzetten van cliënten als volwaardige collega's die hun capaciteiten en vaardigheden kunnen ont-plooien.

De persoonlijke ontwikkeling van cliënten staat bovenaan, aldus de deelnemers aan de concept mapping bijeenkomst. Dat betekent dat de persoonlijke ontwikkeling van cliënten het belangrijkste doel op een zorgboerderij is en dat steeds gekeken moet worden wat het agrarische daaraan kan bijdragen.

Agrarisch bedrijfsmatig karakter of goede zorgboerderij

De uitspraken over het uiteindelijke doel van een zorgboerderij, namelijk het bevorderen en stimuleren van persoonlijke ontwikkeling van cliënten, lijken niet helemaal te passen bij het onderwerp 'bedrijfsmatig karakter van een zorgboerderij'. Ze gaan meer over een goede zorgboerderij in het algemeen of over hetgeen een zorgboerderij beoogt te bewerkstelligen. Zijn de deelnemers aan de concept mapping bijeenkomst misschien niet helemaal bij de les gebleven?

In de nabespreking met de deelnemers werd duidelijk dat het inderdaad lastig was om steeds specifiek te blijven kijken naar het agrarisch bedrijfsmatige karakter van een zorgboerderij. Regelmatig ging men vloeiend over naar meer algemene uitspraken over wat een goede zorgboerderij is. Het voelde enigszins gekunsteld om dat teveel uit elkaar te houden. Dit levert een eindresultaat op waarin zowel uitspraken staan die heel gericht gaan over de agrarische bedrijfskant van een zorgboerderij als uitspraken die gaan over de zorgkant. Juist omdat een zorgboerderij geen gewoon agrarisch bedrijf is –

want er werken andere mensen met andere doelstellingen - krijgen we een ander plaatje van 'het bedrijfsmatige' dan dat bij een regulier bedrijf naar boven zou komen. Dus hoewel het onderwerp af en toe breder werd ingevuld dan in eerste instantie de bedoeling was, is dat voor de einduitkomst goed uitgekapt. Omdat nu zowel het agrarische, het bedrijfsmatige en het zorg-aspect tot uitdrukken komen.

Verder werd in de nabespreking opgemerkt dat het mooi is dat het cluster 'arbeidsverhoudingen' in het midden van de concept map staat. In dit cluster komen de bedrijfskant en de cliëntkant van de zorgboerderij heel duidelijk samen. Immers, hier staan uitspraken die gaan over expliciteren van rechten en plichten van de werkgever en werknemers én uitspraken die gaan over het aanpassen van de bedrijfsvoering aan het meewerken van de cliënten. Op een zorgboerderij wijkt in noodsituaties de zorg voor de agrarische productie en de agrarische productie voor de zorg.

De producten van een zorgboerderij

De conceptuele verkenning heeft duidelijk gemaakt dat er bij een zorgboerderij sprake is van twee soorten producten. De agrarische productie ligt voor de hand en spreekt voor zich. Maar de zorgproductie is ook duidelijker geworden. Het zorgproduct van een zorgboerderij bestaat er uit dat een bijdrage wordt geleverd aan de ontwikkeling en persoonlijke groei van medewerkers.

Wederkerigheid

In de top 8 van belangrijkste kenmerken komt de dubbele doelstelling van zorgboerderijen goed naar voren: het gaat over aspecten van het boerenbedrijf zoals agrarische producten leveren en over aspecten van de zorgstelling, namelijk gericht zijn op ontwikkeling van cliënten. In de discussie over de concept map merkten de deelnemers op dat het er op een zorgboerderij er ook juist om gaat dat die twee werelden mengen. Dat ze elkaar beïnvloeden. Dat er wederkerigheid in zit.

Als we een vergelijking maken met reguliere zorginstellingen zien we dat er bij reguliere zorginstellingen geen sprake is van die wederkerigheid. Een cliënt hoeft geen actieve bijdrage te leveren aan het reilen en zeilen van een zorginstelling. In die zin is er dan geen sprake van een omgeving waaraan de cliënt zich kan ontwikkelen. Op een zorgboerderij is die wederkerigheid er wel

en het feit dat de cliënt een bijdrage moet leveren aan het agrarisch bedrijf maakt het voor hem of haar mogelijk om bepaalde kwaliteiten ook te benutten (samen werken, met klanten omgaan, agrarische werkzaamheden leren). Die wederkerigheid brengt ook een bepaalde appelèring met zich mee: het feit dat er agrarische productie geleverd wordt, doet een veel dringender appèl op de deelnemers dan dat er geen werkdruk is.

Invulling van 'bedrijfsmatig'

Een bedrijfsmatige zorgboerderij kan bij sommigen een beeld oproepen van een boerderij met een strakke bedrijfsvoering, met vergaande opdeling van werkzaamheden waardoor het zicht op het geheel ontbreekt, en van een boerderij met een streng werkrooster dat heerst over de individuele belangen van werknemers, waar hoofdzakelijk repeterend en geestdodend werk wordt uitgevoerd et cetera.

Wanneer echter een meer moderne invulling van het begrip 'bedrijfsmatig' wordt gekozen, ontstaat het beeld van een modern bedrijf dat rekening houdt met en inspeelt op de capaciteiten en interesses van werknemers. Dan verrijst een beeld zoals dat ook in de concept mapping naar voren komt: een zorgboerderij is een bedrijf dat gericht is op de ontwikkeling en ontplooiing van haar werknemers (linkerzijde van de landkaart) en bewerkstelligt dat door de agrarische werkzaamheden en het boerderijleven op een goede manier in te zetten (rechterzijde van de landkaart). Juist door aandacht te hebben voor wensen en mogelijkheden van werknemers, kan het bedrijf beter gerund worden en worden capaciteiten van medewerkers ook benut. Dit komt overeen met meer moderne inzichten over een goede bedrijfsvoering.

Dit is een uitdaging voor de zorgboerderijen en meer in het bijzonder voor de zorgboeren. Zij bepalen of de potenties van een zorgboerderij ook benut worden. Zorgboeren moeten kunnen bepalen waar de capaciteiten van een cliënt liggen en hoe die het beste aangesproken kunnen worden.

Tot slot

Wat kunnen we nu met deze conceptuele verkenning van het agrarisch bedrijfsmatige karakter van zorgboerderijen? Ten eerste geeft het handen en voeten aan het diffuse concept van 'het agrarisch bedrijfsmatige karakter van een zorgboerderij'. Dat maakt het makkelijker om met elkaar te discussieren over dit onderwerp. Verder kan het als basis dienen om te bepalen of een

bepaalde zorgboerderij in meer of mindere mate een bedrijfsmatig karakter heeft. Misschien is het zelfs mogelijk om op basis van deze verkenning tot een soort checklist te komen voor het bepalen van het bedrijfsmatige karakter van een zorgboerderij. Voor zorgboeren kan iets dergelijks een hulpmiddel zijn om te bekijken hoe bedrijfsmatig de eigen zorgboerderij is en om te zien op welke gebieden zij een verandering wenselijk vinden.

In de nabespreking met deelnemers aan de concept mapping bijeenkomst werd gesteld dat het mooi zou zijn als er iets van een typering van zorgboerderijen komt. Een aanduiding of indeling op grond waarvan de consument in één oogopslag weet of de betreffende boerderij wel of niet aansluit bij de wensen van de cliënt. Dus een goede consumentenvoorlichting. Dat is nodig omdat de term zorgboerderij zo sterk is opgerekt: er vallen zoveel verschillende bedrijven onder dat de term de lading niet meer dekt. Een andere opbrengst van deze concept mapping is dat we nu weten wááran het bedrijfsmatige karakter een bijdrage zou moeten leveren; aan het bevorderen van de persoonlijke ontwikkeling van cliënten. Dat is in algemene termen het uiteindelijke doel van een zorgboerderij.

Zoals gezegd is deze conceptuele verkenning onderdeel van een groter onderzoek naar het bedrijfsmatige karakter van een zorgboerderij voor cliënten. De concept map vormt het inhoudelijke analyse-kader om het empirische deel van het onderzoek uit te voeren.

BIJLAGEN

BIJLAGE CONCEPT MAPPING: Uitleg van de methode

Concept mapping is een methode die zeer geschikt is voor het in kaart brengen van begrippen waarvan de precieze invulling en betekenis niet helder is. De methode bestaat uit een brainstormfase waarin deelnemers uitspraken genereren over het in kaart te brengen begrip. Vervolgens ordenen de deelnemers de uitspraken naar belangrijkheid en inhoud. Het computerprogramma van concept mapping bewerkt de resultaten en levert een grafische weergave van de groepsuitkomst.

In deze bijlage volgt een toelichting op het verloop en de resultaten van de concept mapping bijeenkomst over het agrarisch bedrijfsmatige karakter van zorgboerderijen.

1. Deelnemers

Aan de bijeenkomst hebben 17 personen deelgenomen. Bij de selectie van deelnemers is gestreefd naar vertegenwoordigers van verschillende partijen. In bijlage 2 staat vermeld wie de deelnemers waren.

1.1 *Brainstormfase*

De brainstorm werd gestructureerd door de deelnemers te vragen de volgende zin af te maken:

‘Op een zorgboerderij is sprake van een agrarisch bedrijfsmatig karakter als ...’

Aan het begin van de brainstormfase is een korte toelichting op het onderwerp gegeven. Vervolgens gold voor iedereen de uitnodiging om deze zin af te maken en zoveel mogelijk zaken te noemen die hiermee te maken hebben. De spelregel luidt daarbij dat er niet over uitspraken gediscussieerd wordt. Iedere uitspraak, ongeacht de persoon die hem doet, wordt genoteerd.

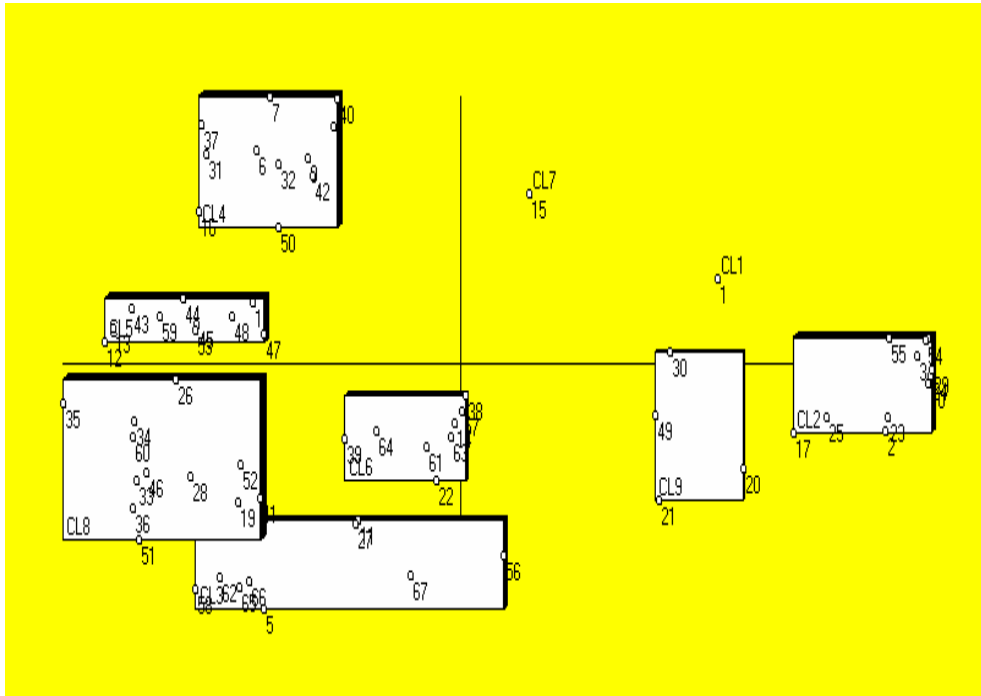
De opbrengst van de brainstorm bestond uit 67 uitspraken. Deze uitspraken zijn niet redactioneel bewerkt of anderszins gewijzigd aangezien het tweede deel van de bijeenkomst aansluitend plaatsvond.

1.2 Ordenen van de uitspraken

Alle deelnemers kregen vervolgens een set van de 67 uitspraken, afzonderlijk afgedrukt op kaartjes. De opdracht was om met deze kaartjes twee opdrachten uit te voeren: een ordening maken naar belangrijkheid (prioritering) en naar inhoud (clustering). Bij de prioriteringsopdracht diende men de uitspraken te rangordenen op een vijf-puntschaal waarbij de minst belangrijke uitspraken score 1 en de meest belangrijke uitspraken score 5 kregen. De opdracht was om de uitspraken gelijkmatig over de vijf scores te verdelen. De clustering-opdracht kende geen restricties: het aantal clusters stond vrij.

1.3 Resultaten

De resultaten zijn bewerkt door het computer programma ARIADNE for Concept Mapping. Op basis van de inhoudelijke ordening van de deelnemers maakt de computer een 'concept map', een grafische weergave waarbij de 67 uitspraken op een landkaart worden geprojecteerd. Ieder cijfertje op deze kaart staat voor één van de 67 uitspraken. Hoe dichter twee uitspraken bij elkaar op de kaart staan, des te vaker de deelnemers van mening waren dat deze uitspraken inhoudelijk verwant zijn. De computer voegt dicht bij elkaar liggende uitspraken samen tot clusters. In totaal zijn er negen clusters gemaakt. Overigens laat het computerprogramma het aan de gebruiker over om te bepalen hoeveel clusters onderscheiden moeten worden. In dit geval is gekozen voor negen clusters. Bij een kleiner aantal worden uiteenlopende uitspraken te veel onder één noemer geplaatst; een hoger aantal clusters komt de begrijpelijkheid van de landkaart niet ten goede.

De clusters zijn vervolgens voorzien van een clusternaam. Bij het bedenken van namen is gezocht naar een noemer die zo goed mogelijk de lading dekt.

De negen clusters kunnen geordend worden in volgorde van belangrijkheid (scorebereik van 1 = minst tot 5=meest belangrijk). De prioriteiten van de clusters zijn:

Prioriteit	cluster
3.37	8 persoonlijke ontwikkeling van de zorgvrager
3.28	4 arbeidsbeleving
3.19	5 intentie tot volwaardig werknemerschap
3.08	2 agrarische bedrijfsvoering
3.04	3 professionaliteit en kwaliteit van zorg
2.82	6 arbeidsverhoudingen
2.18	9 bedrijfscultuur: gewoon meedoen
1.94	1 financiële beloning
1.94	7 lichamelijk werk

Het computerprogramma van concept mapping geeft het belang van een cluster grafisch weer met behulp van een schaduw: des te dikker of hoger de schaduw, des te belangrijker het cluster.

Bij de gemiddelde prioriteit van een cluster is het van belang te bedenken dat binnen ieder cluster de verschillende uitspraken soms een verschillende prioriteit hebben. Het heeft daarom zin om ook op het niveau van de afzonderlijke uitspraken naar de prioriteiten te kijken. In bijlage 4 staan alle uitspraken geordend naar belangrijkheid.

Bij de resultaten is het ook mogelijk om te bekijken of verschillende groepen deelnemers - in ons geval zorgboeren, cliënten of familie, adviseurs - het eens of oneens zijn over welke clusters zij het belangrijkste vinden. In onze situatie lieten de drie groepen geen grote verschillen zien. Vandaar dat we de afzonderlijke groepsuitkomsten achterwege laten.

BIJLAGE 2: CONCEPT MAPPING: deelnemers aan de bijeenkomst

Zorgboeren

Dhr. Jaap Schouls, Vereniging van Zorgboeren, stichting Marterra
Mevr. Ria Dijkman, zorgboerderij De Driehoek, Vereniging van Zorgboeren
Dhr. Derk Klein Bramel, De Vijfsprong, Omslag
Dhr. Wim Broekhuizen, Klein Essen
Dhr. Piet Konijn, De Hondspol
Mevr. Marke Willebrands, De Hondspol

Cliënten of hun vertegenwoordigers

Mevr. Conny Kooijman, Onderling Sterk
Dhr. Michiel Spuls, werkt op een melkveebedrijf
Mevr. Ina Spuls, ouder
Dhr. Jan van Burk, werkt op de Hondspol
Mevr. Gerda Bakker, ouder, VOGG

Adviseurs Landbouw en Zorg

Mevr. Ciel de Smet, Bureau voor methodiekontwikkeling
Dhr. Wiebe Cool, adviseur landbouw en zorg, Omslag
Dhr. Eric de Zeeuw, GLTO advies Wageningen
Dhr. Ysbrand Snoeij, Land-schap
Dhr. Henk Spies, STAB Stichting voor Advisering en Begeleiding
Dhr. John van Luijn, jobcoach Start Kans Nijmegen

BIJLAGE 3: CONCEPT MAPPING: Uitspraken per cluster

Cluster 1: Financiële beloning

Nr	Score ⁴	Stdev	Uitspraak / item
1	1.94	2.06	Je er loon voor krijgt

Cluster 2: Agrarische bedrijfsvoering

Nr	Score	Stdev	Uitspraak / item
3	3.88	1.87	Er sprake is van een volwaardig agrarisch product, dat te verkopen is
2	3.65	1.64	De bedrijfsleiding bereid is het bedrijf in de toekomst als boerderij te handhaven
10	3.47	2.37	Een rendabele agrarische productie voorwaarde is voor het voortbestaan
54	3.41	2.12	De agrarische productie er toe doet
4	3.35	2.35	Er geproduceerd wordt
23	3.24	1.83	De aanpassing van de bedrijfsvoering aan zorgvragers financieel gecompenseerd wordt vanuit zorggelden
55	3.18	1.91	De agrarische productie ook een doel op zichzelf is
17	2.94	1.82	De boer onafhankelijk wordt van het zorgaanbod
25	2.94	2.64	De boer boer blijft
24	2.12	1.87	Het bedrijf bereid is financieel risico te lopen
29	1.71	1.62	De winst prioriteit heeft (als alles wijkt voor de winst)

⁴ Scorebereik loopt van 1 = minst belangrijk tot 5 = meest belangrijk.

Cluster 3: Professionaliteit en kwaliteit van zorg

Nr	Score	Stdev	Uitspraak / item
11	3.65	2.11	De agrarische werkzaamheden op een professionele manier worden aangeboden
62	3.35	1.52	Er bewust beleid wordt gevoerd ten aanzien van de zorgvragers
58	3.24	1.47	Continuïteit in de begeleiding is gewaarborgd
27	3.18	1.67	De aanpassing in de bedrijfsvoering sociaal gedrag van de zorgvragers bevordert
65	3.18	1.91	Er een kwaliteitssysteem ten bate van de zorg wordt gehanteerd
5	3.00	2.24	Er professionele zorg wordt geleverd
67	2.82	0.85	De zorgboer de verantwoordelijkheden met anderen deelt
56	2.59	2.60	Landbouw én zorg allebei even belangrijk zijn
66	2.35	1.40	Er een vangnet is bij tegenslagen

Cluster 4: Arbeidsbeleving

Nr	Score	Stdev	Uitspraak / item
37	3.76	1.83	Degene die er werkt zich uitgenodigd voelt om zijn kwaliteiten optimaal in te zetten en te ontwikkelen ten behoeve van de agrarische productie
50	3.71	1.15	De cliënt deel uitmaakt van de totale bedrijfscultuur (eten, koffie, pauzes)
31	3.59	1.54	De cliënt zich volwaardig werknemer voelt
6	3.53	1.66	De medewerkers verantwoordelijkheidsgevoel voor het bedrijf hebben
40	3.53	2.25	De cliënt het gevoel heeft dat hij een serieus aandeel in de productie heeft
16	3.38	1.73	Er naar vermogen prestaties worden geleverd
7	3.29	1.97	Je het naar je zin hebt op je werk
32	3.24	1.83	De cliënt zegt: 'ik werk op een boerderij'
9	3.00	1.06	Een cliënt ook agrarisch wil leren
42	3.00	2.00	Een cliënt kan begrijpen hoe een product ontstaat
8	2.06	1.82	Je het prettig vindt om met dieren om te gaan

Cluster 5: Intentie tot volwaardig werknemerschap

Nr	Score	Stdev	Uitspraak / item
53	4.12	.81	Er mogelijkheden zijn voor het ontwikkelen van de capaciteiten van de hulpboer (opleiding)
13	3.82	.97	Mensen niet alleen verantwoordelijkheid krijgen maar er ook op aangesproken worden
47	3.65	1.05	De bedrijfsvoering zo is ingericht dat er betrokkenheid kan ontstaan bij de deelnemers
45	3.41	.95	De zorgvrager als voorwaardig collega binnen het bedrijf geïntegreerd wordt, als de zorgvrager dat zelf wil
18	3.29	1.74	Er door het bedrijf een gezonde werkdruk ontstaat voor de deelnemers
12	3.24	1.59	Het een appèl doet op een gezonde impuls in de mens
44	3.06	.88	De zorgvrager als volwaardig collega binnen het bedrijf geïntegreerd wordt
43	2.71	.91	De zorgvrager als een volwaardig collega wordt gezien
48	2.41	1.30	Deelnemers, cliënten en zorgvragers zijn volwaardig personeel
59	2.18	1.20	Van deelnemers wordt verwacht dat zij zich aanpassen aan de sociale cultuur van het bedrijf

Cluster 6: Arbeidsverhoudingen

Nr	Score	stdev	Uitspraak / item
57	3.41	1.30	Er voldoende diversiteit aan werkzaamheden geboden kan worden
14	3.12	2.69	Er sprake is van goed werkgeverschap en werknemerschap (rechten en plichten)
39	3.12	1.52	In noodsituaties de zorg wijkt voor de productie en de productie voor de zorg
22	3.06	2.29	De bedrijfsvoering aangepast wordt aan het meewerken van de zorgvragers
38	2.71	1.50	De cliënt en de werkgever het eens kunnen worden over de werkzaamheden
63	2.47	1.54	De arbeidsvoorwaarden duidelijk zijn
61	2.35	1.76	Er een functieomschrijving is voor iedereen die deelneemt aan het productieproces
64	2.35	1.52	Er sprake is van geëxpliciteerde taken

Cluster 7: Lichamelijk werk

Nr	Score	Stdev	Uitspraak / item
15	1.94	1.94	Er fysieke inspanning wordt verricht

Cluster 8: Persoonlijke ontwikkeling van de zorgvrager

Nr	Score	Stdev	Uitspraak / item
35	4.18	.85	De capaciteiten van de zorgvragers voorop staan (in tegenstelling tot de beperkingen)
33	3.94	1.35	Er wordt nagedacht over de ontwikkeling en het functioneren van de zorgvrager op de boerderij
34	3.82	.85	Er met de medewerker afspraken worden gemaakt in een persoonlijk ontwikkelings- of toekomstplan
41	3.65	.70	Binnen het productiewerk vakbekwaam wordt samengewerkt tussen werkbegeleider en zorgvragers
46	3.56	1.62	De begeleider van zorgvragers een professionele beroepshouding heeft die hen stimuleert en ondersteunt
36	3.35	1.64	Er in de visie een goede balans is in de beperkingen en mogelijkheden van de zorgvrager
51	3.24	1.71	Er een gezond spanningsveld is tussen het stimuleren van de zorgvrager en het bieden van veiligheid van de zorgvrager
52	3.12	1.40	Er sprake is van goede samenwerking binnen het team
19	3.06	.41	Er aan een gemeenschappelijk doel wordt gewerkt dat voor iedereen inzichtelijk is
60	2.81	1.90	De slogan: normaal als het kan, bijzonder als het moet, gebruikt wordt
26	2.80	1.76	De aanpassing in de bedrijfsvoering het zelfvertrouwen van de zorgvragers bevordert
28	2.80	1.76	De aanpassing in de bedrijfsvoering de sociale positie van de zorgvragers bevordert

Cluster 9: bedrijfscultuur: gewoon meedoen

Nr	Score	stdev	Uitspraak / item
30	3.29	2.20	De agrarische productie een bepalende factor is voor sfeer en ritme
49	2.29	1.38	De werktijden voor de deelnemers gekoppeld worden aan de werktijden van het bedrijf
21	1.76	1.12	Het een anti-zorgkarakter heeft
20	1.56	.75	De boer afhankelijk is van het zorgaanbod

BIJLAGE 4: CONCEPT MAPPING: Uitspraken naar belangrijkheid

Nr	Score	Stdev	Uitspraak / item
35	4.18	.85	De capaciteiten van de zorgvragers voorop staan (in tegenstelling tot de beperkingen)
53	4.12	.81	Er mogelijkheden zijn voor het ontwikkelen van de capaciteiten van de hulpboer (opleiding)
33	3.94	1.35	Er wordt nagedacht over de ontwikkeling en het functioneren van de zorgvrager op de boerderij
3	3.88	1.87	Er sprake is van een volwaardig agrarisch product, dat te verkopen is
13	3.82	.97	Mensen niet alleen verantwoordelijkheid krijgen maar er ook op aangesproken worden
34	3.82	.85	Er met de medewerker afspraken worden gemaakt in een persoonlijk ontwikkelings- of toekomstplan
37	3.76	1.83	Degene die er werkt zich uitgenodigd voelt om zijn kwaliteiten optimaal in te zetten en te ontwikkelen ten behoeve van de agrarische productie
50	3.71	1.15	De cliënt deel uitmaakt van de totale bedrijfscultuur (eten, koffie, pauzes)
2	3.65	1.64	De bedrijfsleiding bereid is het bedrijf in de toekomst als boerderij te handhaven
11	3.65	2.11	De agrarische werkzaamheden op een professionele manier worden aangeboden
41	3.65	.70	Binnen het productiewerk vakbekwaam wordt samengewerkt tussen werkbegeleider en zorgvragers
47	3.65	1.05	De bedrijfsvoering zo is ingericht dat er betrokkenheid kan ontstaan bij de deelnemers
31	3.59	1.54	De cliënt zich volwaardig werknemer voelt
46	3.56	1.62	De begeleider van zorgvragers een professionele beroepshouding heeft die hen stimuleert en ondersteunt
6	3.53	1.66	De medewerkers verantwoordelijkheidsgevoel voor het bedrijf hebben
40	3.53	2.25	De cliënt het gevoel heeft dat hij een serieus aandeel in de productie heeft

Hoezo, een bedrijfsmatige zorgboerderij?

10	3.47	2.37	Een rendabele agrarische productie voorwaarde is voor het voortbestaan
45	3.41	.95	De zorgvrager als voorwaardig collega binnen het bedrijf geïntegreerd wordt, als de zorgvrager dat zelf wil
54	3.41	2.12	De agrarische productie er toe doet
57	3.41	1.30	Er voldoende diversiteit aan werkzaamheden geboden kan worden
16	3.38	1.73	Er naar vermogen prestaties worden geleverd
4	3.35	2.35	Er geproduceerd wordt
36	3.35	1.64	Er in de visie een goede balans is in de beperkingen en mogelijkheden van de zorgvrager
62	3.35	1.52	Er bewust beleid wordt gevoerd ten aanzien van de zorgvragers
7	3.29	1.97	Je het naar je zin hebt op je werk
18	3.29	1.74	Er door het bedrijf een gezonde werkdruk ontstaat voor de deelnemers
30	3.29	2.20	De agrarische productie een bepalende factor is voor sfeer en ritme
12	3.24	1.59	Het een appèl doet op een gezonde impuls in de mens
23	3.24	1.83	De aanpassing van de bedrijfsvoering aan zorgvragers financieel gecompenseerd wordt vanuit zorggelden
32	3.24	1.83	De cliënt zegt: 'ik werk op een boerderij'
51	3.24	1.71	Er een gezond spanningsveld is tussen het stimuleren van de zorgvrager en het bieden van veiligheid van de zorgvrager
58	3.24	1.47	Continuïteit in de begeleiding is gewaarborgd
27	3.18	1.67	De aanpassing in de bedrijfsvoering sociaal gedrag van de zorgvragers bevordert
55	3.18	1.91	De agrarische productie ook een doel op zichzelf is
65	3.18	1.91	Er een kwaliteitssysteem ten bate van de zorg wordt gehanteerd
14	3.12	2.69	Er sprake is van goed werkgeverschap en werknemerschap (rechten en plichten)
39	3.12	1.52	In noodsituaties de zorg wijkt voor de productie en de productie voor de zorg
52	3.12	1.40	Er sprake is van goede samenwerking binnen het team
19	3.06	.41	Er aan een gemeenschappelijk doel wordt gewerkt dat voor iedereen inzichtelijk is

Hoezo, een bedrijfsmatige zorgboerderij?

22	3.06	2.29	De bedrijfsvoering aangepast wordt aan het meewerken van de zorgvragers
44	3.06	.88	De zorgvrager als volwaardig collega binnen het bedrijf geïntegreerd wordt
5	3.00	2.24	Er professionele zorg wordt geleverd
9	3.00	1.06	Een cliënt ook agrarisch wil leren
42	3.00	2.00	Een cliënt kan begrijpen hoe een product ontstaat
17	2.94	1.82	De boer onafhankelijk wordt van het zorgaanbod
25	2.94	2.64	De boer boer blijft
67	2.82	0.85	De zorgboer de verantwoordelijkheden met anderen deelt
60	2.81	1.90	De slogan: normaal als het kan, bijzonder als het moet, gebruikt wordt
26	2.80	1.76	De aanpassing in de bedrijfsvoering het zelfvertrouwen van de zorgvragers bevordert
28	2.80	1.76	De aanpassing in de bedrijfsvoering de sociale positie van de zorgvragers bevordert
38	2.71	1.50	De cliënt en de werkgever het eens kunnen worden over de werkzaamheden
43	2.71	.91	De zorgvrager als een volwaardig collega wordt gezien
56	2.59	2.60	Landbouw én zorg allebei even belangrijk zijn
63	2.47	1.54	De arbeidsvoorwaarden duidelijk zijn
48	2.41	1.30	Deelnemers, cliënten en zorgvragers zijn volwaardig personeel
61	2.35	1.76	Er een functieomschrijving is voor iedereen die deelneemt aan het productieproces
64	2.35	1.52	Er sprake is van geëxpliciteerde taken
66	2.35	1.40	Er een vangnet is bij tegenslagen
49	2.29	1.38	De werktijden voor de deelnemers gekoppeld worden aan de werktijden van het bedrijf
59	2.18	1.20	Van deelnemers wordt verwacht dat zij zich aanpassen aan de sociale cultuur van het bedrijf
24	2.12	1.87	Het bedrijf bereidt is financieel risico te lopen
8	2.06	1.82	Je het prettig vindt om met dieren om te gaan
15	1.94	1.94	Er fysieke inspanning wordt verricht
1	1.94	2.06	Je er loon voor krijgt
21	1.76	1.12	Het een anti-zorgkarakter heeft
29	1.71	1.62	De winst prioriteit heeft (als alles wijkt voor de winst)
20	1.56	.75	De boer afhankelijk is van het zorgaanbod

